

साहित्याचे विद्यापीठ

□ पुणे □ वर्ष २३ □ अंक ६२ वा □ भारतीय सौर दिनांक २४ चैत्र शके १९४८, मंगळवार दि. १४ एप्रिल २०२६ □ पाने ६ □ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांचा घटनादुरुस्तीबाबतचा दृष्टिकोन

— प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय साहित्य

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा घटनादुरुस्तीबाबतचा दृष्टिकोन लवचिकता आणि स्थिरता यांच्यात संतुलन साधण्याचा होता. डॉ बाबासाहेब संविधानाला एक जिवंत दस्तऐवज मानत आणि देशाच्या बदलत्या गरजांशी जुळवून घेण्यासाठी घटनादुरुस्तीच्या (अनुच्छेद ३६८) तरतुदीचे समर्थन करत, जेणेकरून भावी पिढ्या त्यांच्या स्वतःच्या मूल्यांचा उपभोग घेत राहू शकतील.

डॉ बाबासाहेब आंबेडकर संविधानाला एक जिवंत दस्तऐवज मानत असत, जो काळाच्या आणि समाजाच्या बदलत्या गरजांनुसार जुळवून घेण्यास सक्षम आहे. त्यांनी २५ नोव्हेंबर १९४९ रोजी संविधान सभेत स्पष्ट केले की, संविधान खूप ताठर किंवा खूप लवचिक नसावे, तर भविष्यातील आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी त्यात दुरुस्त्या करण्याची मुभा असावी. डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांचा विश्वास होता की संविधान खूप कठोरही नसावे आणि खूप लवचिकही नसावे. संसदीय प्रणालीमध्ये त्यांनी स्थिरतेपेक्षा उत्तरदायित्वाला प्राधान्य दिले. संविधानाद्वारे सामाजिक आणि आर्थिक विषमता दूर करण्याच्या बाजूने ते होते. त्यांनी कलम ३२ (घटनात्मक उपायांचा अधिकार) ला संविधानाचा "आत्मा आणि हृदय" म्हटले, ज्याला कोणत्याही प्रकारे कमकुवत करायचे नव्हते.

त्यांनी इशारा दिला की, जर राज्यकारभार करणारे योग्य नसतील, तर सर्वोत्तम संविधानसुद्धा सदोष ठरू शकते. ते लवचिकतेच्या बाजूने असले तरी, राष्ट्रासाठी आवश्यक असलेल्या मूलभूत तत्वांमध्ये (स्वातंत्र्य, समानता आणि बंधुत्व) फेरफार करण्यास त्यांचा विरोध होता.

बाबासाहेबांसाठी घटनादुरुस्तीचा उद्देश केवळ राजकीय सत्तेनुसार बदल करणे नसून, एक न्यायपूर्ण आणि समतावादी समाज निर्माण करणे हा होता. घटनादुरुस्तीची प्रक्रिया लोकशाही पद्धतीने आणि संसदेमार्फत व्हावी, जे त्यांनी संविधान सभेत स्वीकारलेल्या दुरुस्त्यांच्या अंमलबजावणीच्या प्रक्रियेत स्पष्ट केले. त्यांनी आग्रह धरला की दुरुस्त्यांनी संविधानाची मूलभूत भावना आणि लोकशाही रचना कमकुवत करू नये.

बाबासाहेबांचे घटनात्मक सुधारणांवरील मुख्य विचार: लवचिकता विरुद्ध ताठरता: बाबासाहेबांनी अशी राज्यघटना तयार केली जी खूप ताठर (अपरिवर्तनीय) किंवा खूप लवचिक (सहज बदलता येण्याजोगी) नव्हती. त्यांनी या दोन्हीमध्ये संतुलन राखले.

गर्जेनुसार बदल: २५ नोव्हेंबर १९४९ रोजीच्या आपल्या ऐतिहासिक भाषणात, त्यांनी यावर जोर दिला की समाजाच्या बदलत्या गरजा, तांत्रिक प्रगती आणि सामाजिक न्यायाच्या आवश्यकता पूर्ण करण्यासाठी राज्यघटनेत दुरुस्त्या करणे आवश्यक आहे. राज्यघटनेचा आत्मा: कलम ३२: जरी त्यांनी राज्यघटनेचा मूलभूत आत्मा (जसे की समानता, स्वातंत्र्य आणि बंधुत्व) जपण्याचे समर्थन केले असले तरी, त्यांनी कार्यपद्धतीविषयक तरतुदींमध्ये दुरुस्ती करण्याचे स्वातंत्र्य दिले. ते कलम ३२ ला राज्यघटनेचा सर्वात महत्त्वाचा भाग मानत असत.

लोकशाही प्रक्रिया: त्यांची इच्छा होती की कोणत्याही दुरुस्त्या संसदेद्वारे केल्या जाव्यात आणि त्या लोकांच्या इच्छेचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या असाव्यात. निष्कर्ष: डॉ बाबासाहेब राज्यघटनेला एक जिवंत दस्तऐवज मानत होते, ज्यामध्ये भावी नागरिकांना त्यांच्या काळातील आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी दुरुस्ती करण्याचा अधिकार असावा.

भारतीय संविधानात घटना दुरुस्ती (कलम ३६८) करताना व्यापक सहमती, पारदर्शकता आणि विरोधकांना विश्वासात घेणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे, कारण यामुळे लोकशाहीची विश्वासाहता टिकून राहते. केवळ बहुमताच्या जोरावर केलेले बदल घटनात्मक संरचनेला हानी पोहोचवू शकतात (उदा. ४२ वी घटना दुरुस्ती) आणि मतभेद निर्माण करतात.

घटना दुरुस्ती ही केवळ राजकीय नव्हे, तर राष्ट्रीय बाबी असल्यामुळे, सर्वसमावेशक चर्चा आणि विरोधकांचे सहकार्य लोकशाहीच्या आरोग्यासाठी आवश्यक आहे.

डॉ. अनिरुद्ध नाईक यांच्या कथा मातीचे अंतरंग फुलविणाऱ्या - डॉ. वासुदेव मुलाटे

ज्योतिर्मय साहित्य

छत्रपती संभाजीनगर/प्रतिनिधी :

दिनांक १२ एप्रिल २०२६, रविवार रोजी आर्किटेक्ट डॉ. अनिरुद्ध नाईक यांच्या लिंबावरचे पूर्वज आणि करोल मावशी व इतर कथा या दोन कथासंग्रहांचा प्रकाशन सोहळा रविवारी, १२ रोजी थाटात पार पडला. ज्येष्ठ साहित्यिक व समीक्षक डॉ. वासुदेव मुलाटे यांनी साहित्य परंपरा समजावून सांगताना डॉ. नाईक यांची कथा आपल्या भोवतालचा परिसर, आपलं गाव, कृषी संस्कृती यातून कशी फुलत जाते, अशी अभ्यासपूर्व मांडणी केली. उंडणगाव येथील डॉ. अनिरुद्ध नाईक यांच्या दोन कथासंग्रहांचे प्रकाशन डॉ. वासुदेव मुलाटे यांच्या हस्ते झाले. याप्रसंगी महापौर समीर राजुरकर प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. अनिरुद्ध नाईक यांच्या लेखनातून पर्यावरण आणि कृषिसंस्कृतीचे दर्शन

घडते, असे समीर राजुरकर यांनी म्हणले. लिंबावरचे पूर्वज या कथेचा संदर्भ देऊन वृक्ष संगोपन करण्याचे महत्त्व त्यांनी पटवून दिले. या पुस्तकांवर प्रा. डॉ. शिवाजी हुसे आणि सरदार जाधव यांनी सविस्तर भाष्य नोंदवले. बदलते ग्रामीण जीवन व

कृषी समाजाच्या समस्या मांडण्याचे महान कार्य अनिरुद्ध नाईक यांची कथा करते, असे प्रा. हुसे म्हणाले. अनिरुद्ध नाईक यांच्या लेखनातील भाषा अजिंठा डोंगरातील बोली भाषेचे प्रतिनिधित्व करते आणि व्यक्तीचित्रण, निसर्ग व प्रसंग वास्तवता, चित्रमयता

वाढवते असे सरदार जाधव म्हणाले. अॅड. मिलिंद महाजन यांनी सूत्रसंचालन केले. सविता लांडगे यांनी प्रास्ताविक केले आणि गणेशवाडी प्रकाशना तर्फे माधुरी नाईक यांनी प्रकाशक म्हणून आपली भूमिका मांडली. अनिरुद्ध नाईक यांनी

मनोगतातून लेखनामागील प्रेरणा आणि लेखनप्रक्रिया याविषयी सांगितले. उंडणगाव या ग्रामीण भागातून गेल्या अनेक वर्षांपासून साहित्य, कला, संस्कृती वाढीस लागवी म्हणून सातत्याने चांगले कार्यक्रम आयोजित केले जातात त्यातूनच आपल्यातील लेखकाचा जन्म झाला, असे नाईक म्हणाले. विजय नाईक यांनी आभार प्रदर्शन केले.

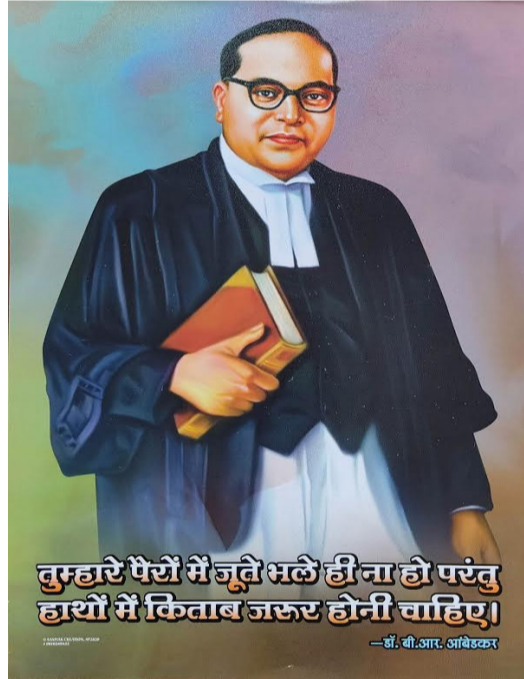
याप्रसंगी ज्येष्ठ पत्रकार सुधीर महाजन, डॉ. राजेंद्र धनवई, सखाराम पानझडे, सर्जेराव वाघ, उत्तम बावस्कर, सुहास जोशी, दागडू लांडगे, संजय भागवत, विलास फुटाणे, संभाजी मुळे, प्रवीण सोनवणे. सुनील महाजन, रंजन कंधारकर, संगीता धारकर, सुनिता कपाळे, अशोक शेवगण, विजय पांचाळ, संजय खोंडे, प्रशांत नारखेडे, भगवान गायकवाड आदी उपस्थित होते.

महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

ज्योतिर्मय साहित्य

महामानव डॉ. बाबासाहेब

आंबेडकर यांची आज जयंती मोठ्या जोमाने, उत्साहाने भारतभर तर साजरी होतेच, पण अख्या जगातही साजरी होत आहे, म्हणून त्यांना महामानव असेही म्हटले जाते. शिक्षणामुळे परिवर्तन होते. तेंव्हा शिका संघटीत व्हा, संघर्ष करा हा मुलमंत्र त्यांनी दिला. शिक्षण हे वाघिणीचे दुध आहे, ते पिल्यास मनुष्य गुरुगुर्याशिवाय राहात नाही. त्यामुळे मनुष्य जगात वावरताना ताठ मानेने चालायला व जगायला शिकतो. डॉ. बाबासाहेब सदोदित उपदेश करायचे की, शिक्षण म्हणजे व्यक्तीच्या मानसिक व बौद्धिक विकास करून आणणारे, सामाजिक गुलामगिरी नष्ट करण्याचे व आर्थिक विकास साधण्याचे तसेच राजकीय स्वातंत्र्य मिळविण्याचे शस्त्र आहे. व्यक्ती वैयक्तिक जीवनात परिवर्तन घडविण्यासाठी विद्येची चोवीस तास साधना करावी लागेल. कारण विद्या ही एखाद्या महासागरासारखी आहे. विद्येची ही साधना यशस्वी झाली तर माणूस जगाच्या पाठीवर कोठेही आपली किर्ती पसरवू शकतो. तेंव्हा शिक्षण हे फार महत्त्वाचे आहे. तसेच

शिक्षणाच्या अभावी तो निर्बुध्द राहिल्यास जिवंतपणीच दुसऱ्याचा गुलाम होतो. शिक्षणाच्या अभावाने माणसाच्या आयुष्यात गुलामी प्रवेश करते म्हणून स्वाभिमानाने, स्वावलंबनाने जीवन जगण्यासाठी शिक्षणाचे अत्यंत महत्त्व आहे. शाळा म्हणजे नागरीक तयार करण्याचे पवित्र

स्थान आहे. ते एक राष्ट्रीयतेचे, मानवतेचे व अज्ञान दूर करण्याचे उदात्त कार्य आहे, असे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर समाजाने सुसंस्कृत करण्यासाठी, मानवतेचे संरक्षण करण्यासाठी शिक्षणाचे महत्त्व प्रतिपादन करतात. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी

आरक्षणासाठी राजकीय सत्ता सोडली. मंडल आयोगाच्या माध्यमातून ओबीसी राखीव जागाची कमान उपलब्ध करून दिली. परिवार नियोजन सुरुवात भारतात प्रथम डॉ. बाबासाहेबांनी केले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे फक्त भारतीय बौध्दांचेच पुढारी नव्हते तर ते जागतिक बौध्दांचे पुढारी होते. म्हणून लंडनमध्ये इतर देशातील बौध्दांकडून त्यांच्या कार्याचा गौरव होत आहे. १९३० मध्ये लंडन येथे भरलेल्या पहिल्या गोलमेज परिषदेत भारताच्या स्वातंत्र्याची बाजू डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी इतक्या प्रभावीपणे व मुद्देसुदपणे मांडली की, भारताच्या स्वातंत्र्याचे खरे कैवारी कोण ? अशी चर्चा त्यावेळी इंग्लंडमध्ये बरीच वेळ चालली होती. या विषयी महात्मा गांधी म्हणाले होते, डॉ. आंबेडकर तुम्ही गोलमेज परिषदेमध्ये भारताच्या स्वातंत्र्याची बाजू अगदी सडेतोडपणे मांडली. तर तुम्ही उत्तम प्रतीचे देशभक्त आहात. भारतीय राज्य घटनेचे शिल्पकार

खरे मानकरी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर. डॉ. बाबासाहेबांनी भारतीय संविधानाच्या माध्यमातून भारतातील पाच हजार वर्षांची गुलामगिरी मोडून काढली. तसेच या देशात भारत म्हणून एक गौरवशाली राष्ट्र बनविले. वंचिताना व भारतीयांना सन्मानाने जगण्याचा आशावादी मार्ग भारतीय संविधानाच्या माध्यमातून बाबासाहेबांनी भारतीय जनतेला दिला. भारत देशाची ३९५ कलमे व ८ परिशिष्ट, ४ उपपरिशिष्ट व २२ प्रकरणे हा भाग मिळवून जगातील सर्वश्रेष्ठ संविधान निर्माण केले व भारतीय संविधानाच्या माध्यमातून लोकशाहीचे पुनरुज्जीवन केले. देशातील सर्व नागरीकांना मुलभूत हक्क प्रदान केले. कर्तव्य बजावण्यासाठी प्रवृत्त केले. आज मतदानाचा अधिकार कुणामुळे मिळाला ? बाबासाहेबांनी प्रत्येक नागरीकाला मतदानाचा अधिकार देऊन लोकशाही प्रणाली सुरु केली. स्त्री-पुरुष समानेचा अधिकार दिला. करिता मोठ्या अभिमानाने, स्वाभिमानाने म्हणावेसे वाटते की, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महान भारतीयांना दिले सन्मानाने जगण्याचे संविधान.

प्रशासकीय अनुभवांचे समृद्ध संचित साहित्यातून मांडणे काळाची गरज -विजया रहाटकर

पहिल्या अ. भा. मराठी महिला प्रशासकीय अधिकारी साहित्य संमेलनाचा दिमाखदार समारोप

ज्योतिर्मय साहित्य

नवी दिल्ली : प्रशासकीय

सेवेतील अफाट आणि वैविध्यपूर्ण अनुभवांचे संचित केवळ स्वतःपुरते मर्यादित न ठेवता, ते साहित्याच्या माध्यमातून समाजासमोर घेणे ही काळाची गरज आहे. प्रशासनातील संवेदनशीलता जपण्यासाठी आणि कामाचा ताण हलका करण्यासाठी साहित्य हे एक उत्तम माध्यम आहे, असे प्रतिपादन राष्ट्रीय महिला आयोगाच्या अध्यक्षा विजया रहाटकर यांनी केले.

नवी दिल्ली येथील नवीन महाराष्ट्र सदन येथे मराठी भाषा विभाग, महाराष्ट्र सदन, नवी दिल्ली आणि 'सरहद' संस्था, पुणे यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित दोन दिवसीय ऐतिहासिक साहित्य संमेलनाचे आयोजन करण्यात आले होते. या साहित्य संमेलनाच्या समारोपप्रसंगी त्या बोलत होत्या.

व्यासपीठावर संमेलनाध्यक्षा तथा निवृत्त अतिरिक्त मुख्य सचिव लीना मेहंदळे, स्वागताध्यक्षा तथा सहमहालेखा नियंत्रक सुप्रिया देवस्थळी, संमेलनाच्या निमंत्रक तथा महाराष्ट्र सदनच्या निवासी आयुक्त व सचिव आर. विमला, विशेष आयुक्त श्वेता सिंघल, मुख्य संयोजक सुषमा संजय नहार कार्यवाह श्रीमती पगारिया आणि सहसंयोजक लेशपाल जबळगे उपस्थित होते.

यावेळी विजया रहाटकर यांनी महिला अधिकाऱ्यांच्या प्रशासकीय कौशल्याचे आणि त्यांच्यातील दडलेल्या साहित्यिक प्रतिभेचे विशेष कौतुक केले. त्या म्हणाल्या की, राजमाता जिजाऊ आणि महाराणी ताराबायी यांनी राज्यकारभाराचा जो आदर्श आणि धोरणीपणा दाखवला, त्याचाच वारसा आजच्या महिला अधिकारी समर्थपणे पुढे

नेत आहेत. रोजच्या धावपळीच्या दिनचर्येत अधिकाऱ्यांना अनेक सामाजिक आणि आर्थिक संघर्षांना सामोरे जावे लागते. हे अनुभव जेव्हा कथा किंवा कवितेच्या रूपात कागदावर उतरतात, तेव्हा ते केवळ लेखन न राहता देशाच्या बदलाचे महत्त्वाचे दस्तऐवज उरतात. आज आपण तंत्रज्ञान आणि आयटीच्या युगात वावरत असताना मानवी संवेदनांची साहित्याशी जोड असणे अधिक गरजेचे झाले आहे. विशेषतः ग्रामीण भागातील प्रश्नांना मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी प्रशासकीय अधिकाऱ्यांनी आपल्या लेखणीचा प्रभावी वापर करावा, असे आवाहन त्यांनी केले. यावेळी त्यांनी बहिणाबाई चौधरी आणि आचार्य अत्रे यांच्या साहित्याचा संदर्भ देत मराठी भाषेची थोरवी विषद केली. संमेलनाच्या स्वागताध्यक्षा सुप्रिया देवस्थळी यांनी आपल्या

मनोगतातून प्रशासकीय सेवेतील महिलांच्या प्रवासाचा आढावा घेतला. त्या म्हणाल्या की, महिला अधिकाऱ्यांनी केवळ सरकारी कामकाजाच्या फाईलींपुरते मर्यादित न राहता आपल्या अनुभवांतून समाजाचे वास्तव मांडले पाहिजे. संमेलनातील सत्रांचा उल्लेख करताना त्यांनी परराष्ट्र सेवेतील प्रतिभा बारकर आणि मुंबई महानगरपालिकेच्या अतिरिक्त आयुक्त अश्विनी भिडे यांच्या प्रशासकीय आणि साहित्यिक

योगदानाचे कौतुक केले. सेवेतील सुरुवातीच्या काळात महिला अधिकाऱ्यांना करावा लागलेला संघर्ष आणि त्यानंतर त्यांनी सिद्ध केलेले आपले कर्तृत्व हा प्रशासकीय इतिहासाचा महत्त्वाचा भाग असल्याचे त्यांनी नमूद केले. संमेलनाध्यक्षा लीना मेहंदळे यांनी अधिकाऱ्यांना प्रोत्साहित करताना सांगितले की, प्रशासकीय अधिकारी म्हणून काम करताना आपण चोवीस तास 'कॉल ऑन ड्युटी' असतो, मात्र या धावपळीत स्वतःमधील सर्जनशील माणूस जिवंत ठेवणे आवश्यक आहे. अधिकाऱ्यांनी संकोच सोडून लेखक आणि संवेदनशील नागरिक म्हणून व्यक्त व्हावे. त्यांनी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या 'सेल्फ सर्टिफिकेशन' धोरणाचे स्वागत करत प्रशासनातील आधुनिक बदलांचा आणि तंत्रज्ञानाचा, विशेषतः 'युनिकोड'चा प्रभावी वापर करण्याचे आवाहन उपस्थित अधिकाऱ्यांना केले.

जात्यावरच्या
ओव्या.....

वैनी झाल डोईजड
ओझ तुमच्या मुर्हाळ्याला
शिदोरी च्या नावान
काय देलय तुम्हाला? ||५९०||

वैनी म्हणता म्हणता
लेकीला पडला गोफ
चार नंदा, दोन दिर
बाई, नही नांदण सोप||५९१||

©® सौ. मनोरमा बोरडे
छत्रपती संभाजी नगर
मो. 70207 33758

मनोपनिषद अर्थात मनाचे
श्लोक-भाग १७

ज्योतिर्मय साहित्य

परंतु संकटकाळी किंवा अंतिम प्रसंगी श्रीमंत माणसे, वरिष्ठ लोक किंवा नातेवाईक यापैकी कोणीही उपयोगी पडत नाही. मोक्षमार्गावर वाटचाल करणे, आत्मदर्शन किंवा परमेश्वराची प्राप्ती करून घेणे हे जे मानवी जीवनाचे अंतिम ध्येय आहे, अशा प्रसंगी केवळ परमेश्वराचे सहाय्य आपल्याला होत असते. त्याच्याच कृपेने जीवनातील संकटांना आपण धैर्याने तोंड देऊ शकतो.

महाभारतातील द्रौपदी वस्त्रहरणाचा प्रसंग आपल्या सगळ्यांना परिचित आहे. या कठीण प्रसंगातून आपल्याला सोडवतील म्हणून द्रौपदीने सुरुवातीला दरबारातील ज्येष्ठ आणि श्रेष्ठ अशा पितामह भीष्म, द्रोणाचार्य आदींना विनंती केली. तिचे पती असलेल्या पांडवांची देखील तिला आशा होती. परंतु यापैकी तिच्या मदतीला कोणीच धावून आले नाही.

तेव्हा तिने आर्तितेने श्रीकृष्णाचा धावा केला आणि तोच तिच्या मदतीला धावून आला. म्हणून आशा करायची ती परमेश्वराची.

हे मानवा, स्तुती करायचीच असेल तर संत, सद्गुरू किंवा परमेश्वराची कर.

त्याचेच गुणगान गा असे समर्थ आपल्याला सांगत आहेत. वेदांनी, शास्त्रांनी आणि पुराणांनी त्या परमेश्वराची स्तुती गुणांचे वर्णन केले आहेत. समर्थ ज्या राघवाची स्तुती करायला आपल्याला सांगतात, तो राघव म्हणजे परमेश्वर सर्व सृष्टीत

उगवतीचे रंग

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९३९२

विराजमान आहे. राघव हा शब्दच किती सुंदर आहे ! राघव म्हणजे चैतन्य ! हे चैतन्य सर्व चराचरात भरलेले आहे. चैतन्याची अनेक रूपे असतात. त्याला नावेही वेगवेगळी असतात. पण मूळ चैतन्य एकच असते. ते आपल्याला पाहता आले पाहिजे. आपण त्याचेच गुणगान करावे. तोच आपली जन्ममृत्यूच्या फेऱ्यातून सुटका करील.

स्वसंवाद :

माझ्या आयुष्यात मी खरोखर कोणावर आशा ठेवतो - माणसांवर की परमेश्वरावर ?

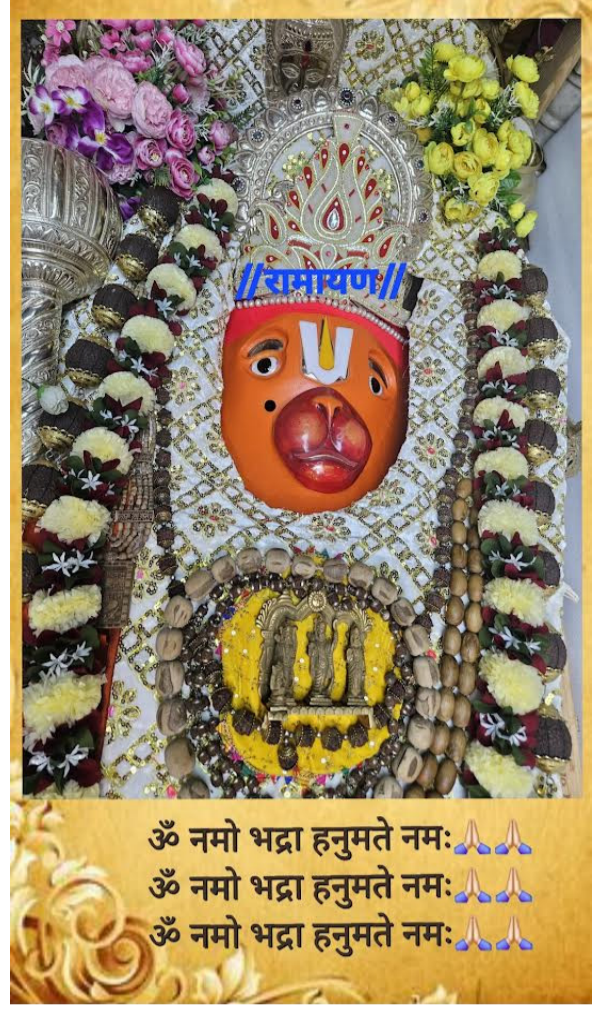
स्वार्थ साधण्यासाठी मी कधी कोणाची खुशामत तर करत नाही ना ?

दुसऱ्याच्या गुणांची प्रशंसा करताना माझ्या मनात स्वार्थ तर नसतो ना ?

माझ्या दैनंदिन जीवनात परमेश्वराचे स्मरण किंवा स्तवन याला किती स्थान आहे ?

ऐहिक यशापेक्षा आत्मिक प्रगती अधिक महत्त्वाची आहे हे मला खरोखर पटते का ?

(क्रमशः)

ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः

सुविचार - प्रकाश

प्रकाश शिवाजी भोंगाळे
मायणी ता खटाव जि सातारा
मो नं 9271686230

◆ विज्ञान तंत्रज्ञानाला मित्र मानुनी अज्ञान अंधश्रद्धेला दूर करुनी आजार रोगांवर योग्य इलाज करुनी साध्य करावे सर्व वैज्ञानिक दृष्टी बाळगुनी
◆ न्यूटन एडिसन गॅलिलिओ आईन्स्टाईन अशा महान शास्त्रज्ञांना करा सलाम विज्ञान प्रयोग तंत्रज्ञानाशी गट्टी करुनी प्रत्येक बालकास बनवूया अब्दुल कलाम
◆ दिवा स्वप्नांच्या जगात जगू नये मेहनती शिवाय फळ मिळत नाही कल्पनेचे महाल बांधू नये श्रमाशिवाय कोणासही प्रतिष्ठा नाही

त्याग हे यज्ञाचे खरे मर्म आहे

पुढच्या कर्माचा फारसा उपयोग होत नाही. परस्त्री मातेसमान माना, परद्रव्याची अभिलाषा बाळगू नका आणि परनिंदिला विद्या समजून त्याग करा. या तीन गोष्टींना फार सांभाळा. परमार्थाची इमारत या तीन गोष्टींवर उभी करायची आहे. नुसता पाया बांधून ज्याप्रमाणे घरात राहता येत नाही, त्याप्रमाणे पायाशिवाय इमारतही उभी करता येत नाही. 'राम कर्ता' ही भावना ठेवून नामात राहणे, म्हणजे परमार्थरूपी इमारतीत आनंदात राहणेच होय. व्यावहारिक मोठेपणा बाजूला ठेवा आणि देवाला अनन्यभावाने शरण जा. देवाला शरण जाताना सर्व विसरून जा. समजा, एखादा माणूस नाटकात राजाचे काम करीत असला आणि नाटक संपल्यावरही तो घरी घेऊन जर राजासारखे वागू लागला, तर त्याचा सर्व व्यवहार बिघडून जाईल; त्याचप्रमाणे, देवाला शरण जाताना, मी मोठा भक्त, विद्वान, पैसेवाला ही सर्व नाती विसरून गेले पाहिजे.

कर्माचे फळ आपल्या हातचे नाही म्हणून त्याची काळजी करू नये, हे समजले तरी, काळजी न करणे हे देखील आपल्या हातचे नाही म्हणून आपण काळजी करतोच

! यासाठीच भगवंताच्या नामात राहण्याची सवय करा. कर्म करणे यात विशेष नाही. आपल्याला कर्म केल्याशिवाय चैनच पडत नाही. 'कर्म करा' असे गीतेतही सांगितले आहेच. परंतु कर्म केल्याने पाहिजे ते फळ आपल्याला मिळतेच असे नाही; म्हणून भगवंताला स्मरून कर्म करा, आणि मग काय काय होते ते पहा. तेच निष्काम कर्म. भगवंताच्या इच्छेने सर्व घडते आहे ही भावना ठेवून आपले कर्तव्य करणे, हे सर्व गीतेचे सार आहे.

जे समजून त्याग करील त्याला फायदा होईल. नाहीतरी, संन्यास आणि त्याग दोन्ही आपल्याजवळसुद्धा आहेत. भगवंताच्या बाबतीत आपण संन्यासी वृत्ती धारण करतो आणि आपण आपल्या आईबापाला सोडतो असा त्याग करतो ! हे काय कामाचे ? त्याग हे यज्ञाचे खरे मर्म आहे. भगवंताच्या प्राप्तीच्या आड जे जे येते ते ते टाकणे, म्हणजे यज्ञ करणे होय. या यज्ञामध्ये वासनांची आहुती द्यावी. कोणत्याच गोष्टीबद्दल हवे अगर नको असे न वाटणे, हेच वासनांची आहुती दिल्याचे लक्षण आहे. जेथे वासना संपली तेथेच भगवंताची कृपा झाली.

श्री क्षेत्र नैमिष्यारण्य
भागवत कथा व
हरिनाम सप्ताह

भागवत कथाकार :
आदरणीय श्री चैतन्य महाराज देगलूरकर
कथेचे श्रवण करताना धावते संकलन
मधुकर बोरीकर 9403061886

पुढे.....

अशांत मनाच्या धृतराष्ट्राला विदुराने उपदेश केला. तत्वबोधाने मन शांत होते ती विदुर नीती ही आहे.

या पुढील ज्ञान सनत सूर्य हे देतील. मनुष्य बुद्धिमान कशाने होतो ते सांग. सनत सूर्य म्हणाले मोठ्यांची सेवा केल्याने बुद्धिमान होतो. दोघांना मोठे म्हटले आहे संत व भगवान. हे नाही दिसणार तर आई वडील यांची सेवा करा.

भरताने 1 कोटी वर्षे राज्य केले शेवटी राज्य त्याग करून ते वनात गेले. तिथे हरिण पाडसावर त्यांचा जीव जडला. यामुळे त्यांना 3 जन्म घ्यावे लागले त्या नंतर त्यांना मोक्ष मिळाला.

आम्ही मरे पर्यंत संसाराचा विचार केला तर कसे होईल?

■ रहु गणांचा उपदेश.

विषयाचे दोष दर्शन झाल्या शिवाय त्याच्या त्यागाची इच्छा होत नाही.

सासून जावया साठी बासुंदी केली. चुलीवर बासुंदी करत होत्या धुराने सासूच्या नाकातून शेंबूड बासुंदीत पडला. तिलाही ते कळले नाही. पण जावयाने ते पाहिले. तो बासुंदी नको म्हणतो. त्यातील दोष दिसल्यावर त्यागाची भावना होते.

वैराग्य म्हणजे विषयाचा त्याग.

पातंजल योग सूत्रात विषयात 2 विषय असतात. कांहीं विषय खाल्ल्यामुळे, भोगल्यामुळे पुन्हा ते खाण्याची इच्छा असते. यांना दृष्ट विषय म्हणतात.

कांहीं विषय अनुश्रविक विषय, आम्ही भोगले नाहीत पण ऐकून आहोत उदा. अमृत ते आम्ही चाखले नाही पण खायाची इच्छा आहे.

विषयाची लालसा इतकी तीव्र असते की प्राप्त लोकातील विषय आवडेनासे होतात.

वैराग्य निर्माण होण्यासाठी विषयाचे दोष कळावे लागतात.

खगोलाचे वर्णन 5 व्या स्कंदात आले आहे.

क्रमशः.....

श्री ब्रह्मचैतन्य
गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य

सदाचरणाने राहणाऱ्या माणसाला खर्च कमी लागतो, कारण खऱ्या समाधानाने पोट भरले की अन्नही कमी लागते. मी हे वारंवार सांगतो, कारण सदाचरणाचे, नीतिधर्माचे आचरण, हा परमार्थाच्या इमारतीचा पायाच आहे. पाया भक्कम नसेल तर त्यावरची इमारत जास्त दिवस टिकू शकणार नाही. त्याप्रमाणे नीती जर सांभाळली नाही, तर

आरोग्य संजीवनी

चरबीच्या गाठी

ज्योतिर्मय साहित्य

गाठीवरील उपाय पुढीलप्रमाणे-
१ लिंबू : लिंबात अॅटी इन्फ्लेमेटरी गुण असल्याने याच्या मदतीने सूज कमी होते. लिंबू सूज कमी करून चरबीची गाठ दूर करते. रोज जेवणात लिंबाचा भरपूर वापर करावा

२ सफरचंदाचे व्हिनेगर : सफरचंदाचे व्हिनेगर वापरल्याने शरीर डिटॉक्सीफाय होते. इन्स्युलिन सिस्टिम चांगली होते आणि रक्ताभिसरण चांगले होते. यामुळे गाठीपासून आराम मिळतो. चोळावे गाठी वर.. व पाण्यात दहा थेंब टाकून प्यावे.

३ हळद : हळदीत अॅटीसेप्टिक, अॅटीइन्फ्लेमेटरी आणि अॅटीमायक्रोबियल गुण असतात. यामुळे सूज कमी होते आणि बॅक्टेरिया दूर करते. यामुळे गाठीपासून सुटका होते. सकाळी हळद मध घ्या..

४. कचनारची ताजी आणि सुकलेली साल : एक ग्लास पाणी आणि एक चमचा गोरखमुंडी (वाटलेली) घेऊन कचनार सोबत वाटून घ्या. कुटलेले कचनार पाण्यात दोन मिनिटे उकळवा. नंतर

यामध्ये गोरखमुंडी मिसळा. आता पाणी संकलन - डॉ. प्रमोद ढेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ) पिंपरी-चिंचवड, पुणे. आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक संपर्क - ९२ ७९ ६६९ ६६९

गाळून घ्या. दिवसातून दोन वेळा हे पाणी प्या. २५ दिवस हा उपाय करा.

५. रुईचे दूध : रुईचे दूध मातीत मिसळा आणि त्याचा लेप गाठीवर लावा. नियमित हा उपाय केल्याने वेदनेसह

गाठसुद्धा दूर होण्यास मदत होते. ६ कोंच बी : कोंच बी म्हणजे खाजकुईलीचे बी घासून दोन तीन वेळा लेप केल्याने तसेच गोरखमुंडीच्या पानांचा आठ-आठ टोळा रस रोज प्यायल्याने गळ्यातील गाठीत आराम मिळतो.

७. पीठ आणि मध : पीठ आणि मध समान मात्रेत मिसळून लेप बनवा आणि तो गाठीवर लावा. २ ते ३ तास ठेवून नंतर काढून टाका.

भिमा तुझ्या जन्मामुळे

(डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर १३५ वी जयंती १४ एप्रिल)

ज्योतिर्मय साहित्य

आकाशातील ग्रह-तारे जर माझे भविष्य ठरवत असतील, तर माझ्या मेंदूचा आणि माझ्या मनगटाचा काय उपयोग होतो. असे स्पष्ट त्यांनी समाजासमोर आपले प्रकट विचार मांडले. आपल्याला कमीपणा येईल असे आपण पोशाख कधीच करू नका. असा परिधान करा जो तुमचा पोशाख तुमची सुंदरता आणि तुमची इज्जत वाढवेल; असे ठाम पणाने ते आपल्या अनुयायांना सांगतात. अन्याय करणाऱ्या पेक्षा अन्याय सहन करणारा मोठा गुन्हेगार असतो. तुम्ही वाघासारखे जगा म्हणजे तुमच्या वाट्याला कोणीही जाणार नाही. माणसाला आपल्या दारिद्र्याची आपल्या गरिबीची लाज वाटता कामा नये, तर लाज वाटायला पाहिजे. ती आपल्या अंगी असणाऱ्या दुर्गुणाची असे स्फूर्तीदायी विचारांची प्रेरणा देणाऱ्या महामानव, महानायक भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा जन्म १४ एप्रिल १८९१ रोजी मध्यप्रदेशातील म्हू या गावी झाला. त्यांच्या आईचे नाव भिमाई वडिलांचे नाव रामजी आणि पत्नीचे नाव रमाई होते.

७ नोव्हेंबर हा त्यांच्या शाळेत जाण्याचा पहिला दिवस होता. तो जगभर विद्यार्थी दिवस म्हणून ओळखला जातो. युगानुयुगे उच्चवर्गीयांच्या हातातील बाहुले झालेला दीनदलित समाज डॉ. बाबासाहेब यांच्या जन्मापासून मुक्त झाला. म्हणूनच म्हणावे वारंते.

उदराली कोटी कुळे । भिमा तुझ्या जन्मामुळे.

आज डॉ. भीमराव रामजी आंबेडकर यांची १३५ वी जयंती. विश्वरत्न, भारतरत्न, महामानव, कायदे पंडित, जागतिक अर्थतज्ञ, राजकारणी, समाज सुधारक, शेतकऱ्यांचे, कामगारांचे कैवरी, महिलांचे आधारस्तंभ, ३५ पदव्यांचे बुद्धिजीवी विचारवंत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जन्मामुळे वर्षानुवर्षांच्या गुलामीतून अशिक्षित, अज्ञानी व महिला वर्ग मुक्त झाला. अंधारात चाचपडत राहणाऱ्या लोकांना प्रकाशाचा किरण त्यांनी दाखविले. गुलामाला गुलामीची जाणीव करून दिल्यास तो बंड करून उठतो. असे त्यांचे ठाम मत होत. सर्व मानव समान आहेत. या तत्वाखाली त्यांनी भारताचे संविधान लिहिले. म्हणून तर त्यांना भारतीय संविधानाचे शिल्पकार म्हणतात.

आयुष्यभर शिक्षणामध्ये राहून त्यांनी पदव्या मिळवल्या व समाजाला दिशा देण्याचे काम केले. त्यांच्यामुळेच आज कोट्यावधी मुले शिक्षण शिकून देशात, विदेशात शासकीय नोकऱ्या करत आहेत. त्यांनी समाजाला स्वाभिमान शिकवला. कोणाच्याही ताटाखालचे मांजर होऊ दिले नाही. शिका, संघटित

व्हा, आणि संघर्ष करा. हा मूलमंत्र देऊन कोट्यावधी लोकांना स्फूर्ती दिली. अनिष्ट चालीरीती, प्रथा, परंपरा, वेडेगळे समजूती, दैव, नस्तीब, पाप-पुण्य, स्वर्ग-नरक, बया, बुवाबाजी या खुबूचट कल्पनांना त्यांनी दूर ढकलून दिले. वाचनाचे महत्त्व सांगून स्वतःच्या घरी ग्रंथालय उभे केले

अमेरिकेतील कोलंबिया विद्यापीठांमध्ये शिकून त्यांनी जगाला ज्ञान दिले. आजतागायत त्यांच्या एवढा बौद्धिक क्षमता असलेला व्यक्ती जन्मास आलेला नाही.

या देशात महिलांना तुच्छ मानले जात असे. कोणत्याही ठिकाणी त्यांना प्रवेश नव्हता. तेव्हा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी नाशिकच्या काळाराम मंदिरात सर्वाना प्रवेश देऊन खुलं करण्यात आले. गावकुसाबाहेर राहणारा समाज मुख्य प्रवाहात आणला. सर्वांची दुःखे सारखीच आहेत. म्हणून स्वातंत्र्य, समता, बंधुता या न्यायत्वावर संविधानाची निर्मिती केली, मी पणा कुठेही न करता "आम्ही भारताचे लोक" या ओळी पासून सुरुवात करून सर्वानाच त्यामध्ये समाविष्ट करून घेतले. मनुस्मृती नावाचा ग्रंथ पूर्ण वाचून त्यातून दलितांवर होणारा अन्याय, महिलांचे होणारे शोषण हे सर्व थांबवण्यासाठी तो ग्रंथ त्यांनी दहन केला. त्यामुळेच महिला सुरक्षित राहिल्या. त्यामुळेच कोट्यावधी कुटुंबांचा उद्धार झाला. म्हणूनच म्हटले जाते.

उदराली कोटी कुळे । भीमा तुझ्या जन्मामुळे ।। झाले गुलाम मोकळे ।

उच्चवर्गीयांनी अशिक्षित लोकांना गुलाम बनवले होते. गुलामाची अवस्था दयनीय झाली होती. त्यांना पोथी-पुराणे ऐकण्याचा अधिकार नव्हता. त्यांच्या कानात गरम शिसे ओतले जात होते. पायाला झाडू बांधून रस्ता स्वच्छ केला जात होता. रस्त्यावर थुंका येत नव्हते. कमरेला गाडो बांधून त्यात थुंकावे लागत असे. इतकी वाईट पशूगत परिस्थिती वर्ण व्यवस्थेने तयार केली होती. पूर्व दिशेने चालू दिले जात नव्हते. कारण त्यांची सावली उच्चवर्णीवर पडता कामा नये हा दृष्ट हेतू होता.

या सगळ्या गोष्टींचा उद्धार भारतरत्न डॉ. भीमराव रामजी आंबेडकर यांच्या जन्मामुळे झाला. म्हणून आज प्रत्येक क्षेत्रात डॉ. बाबासाहेबांच्या नियंत्रणा खाली, मार्गदर्शनाखाली तयार झालेला समाज सर्वत्र आनंदाने शिक्षण घेत आहे. सर्वत्र ठिकाणी त्यांना जाण्या येण्याचे अधिकार मिळाले आहेत.

म्हणूनच भीम जयंती सर्वत्र संयुक्त राष्ट्र संघटने कडून

जगभर अतिशय उत्साहाने साजरी केली जाते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि महात्मा गांधी यांच्यात पुणे येथे करार झाला. त्यानुसार मागासवर्गीयांना जगा मिळाल्यात असे ठरले. परंतु महात्मा गांधींनी सोबत मतभेद झाले. ज्या तळ्याचे पाणी जनावराना, पशुपक्ष्यांना पिऊ दिले जात होते. परंतु माणसाला पाणी पिण्याची या ठिकाणी परवानगी नव्हती. तेव्हा त्यांनी महाड येथील चवदार तळ्याला स्वतःभेट देऊन तेथील पाणी हजारो आपल्या बांधवां सोबत प्राशन केले. ही वर्षानुवर्षे चालत आलेली परंपरा त्याने मोडून काढले. रूढी परंपरा बाजूला सारून मानवतावादी शिक्षण दिले. सर्व मानव समान आहेत. ही शिकवण दिली. तेव्हापासून चवदार तळ्याचे पाणी सर्वानाच खुले झाले. एवढे मोठे महान कार्य करून सुद्धा त्यांना शासनकर्त्यांनी मरणोत्तर भारतरत्न किताब तीस वर्षांनंतर दिला. त्यांनी ज्ञानाचा दीप लावला, अंधार सर्व घालविला, हक्कांसाठी लढताना, इतिहास नव्याने लिहिला, समतेच्या मागने चालायला, जगाला धडा दिला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्वातंत्र्य, समता, बंधुता या तत्वांचे चालणाऱ्या तथगत भगवान बुद्ध यांना आपले गुरु मानले तसेच मानवतावादी शिक्षण देणाऱ्या संत कबीर यांना ही गुरु मानले.

तसेच सामाजिक, शैक्षणिक प्रगती करून

अशिक्षितांना समतेच्या रस्त्यावर आणून सोडले. अशा समतावादी महात्मा ज्योतिबा फुलेंना ते आपले गुरु मानतात.

म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या जन्मामुळे आज अनेक कुटुंबे आनंदाने जीवन जगत आहेत. मोकळा श्वास घेत आहेत. अस्पृश्यता नष्ट करण्यासाठी आयुष्यभर त्यांनी लढा उभारला.

हे कधीही आपल्याला विसरता येणार नाही. आपले हे सर्व विचार लोकां पर्यंत पोहोचण्यासाठी त्यांनी जनता, मूकनायक, बहिष्कृत भारत, समता हे वृत्तपत्र लिहिले. त्यांच्या अनुयायांनी त्यांच्या विचारानुसार आज चालत आहेत. त्यामुळे ते प्रगतीपथावर आहेत. ते कसल्याही भोंदू बाबाच्या, अंधश्रद्धेच्या विळाख्यात अडकत नाहीत.

अभ्यास आणि वाचन करून आपल्या डॉ. बाबासाहेबांचे विचार आत्मसात करत असतात. म्हणून तर जिकडे तिकडे आज त्यांची प्रगती दिसून येते. इतरांनी त्यांचीच प्रेरणा घेऊन आपल्यामध्ये सुधारणा करून घ्याव्यात. डॉ. बाबासाहेबांचे विचार आपल्यामध्ये शैक्षणिक, सामाजिक बदल घडवून आणतात. महिलांचे प्रश्न योग्य रीतीने मांडून हिंदू कोड बिल तयार केले होते. परंतु येथील समाज व्यवस्थेने त्यामध्ये अनेक मत मतांतरे काढले. त्यामुळे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी कायदेमंत्री पदाचा

राजीनामा दिला. आज अनेक जगाला या गोष्टींचा परिचायक होतो.

हे त्रिवार सत्य आहे. त्यांचे राहणीमान आणि त्यांचे प्रगल्भ विचार, त्यांची विद्वत्ता आपल्या अंगी यावी.

असे वाटत असेल तर अठरा तास अभ्यास करावा लागतो. समान काम समान वेतन हे तत्त्व त्यांनी अंगीकारले ते तत्त्वनिष्ठ होते. एक मत, एक मूल्य देऊन सर्वाना समानता दाखवली. श्रीमतांच्या मताला जेवढी किंमत आहे. तेवढीच गोरगरिबांच्या मताला ही किंमत आहे. असे त्यांनी स्पष्ट केले. एवढी तरतूद त्यांनी केल्यामुळे आपल्या हाती यश प्राप्त झाले. त्यांचे ग्रंथ प्रेम तुम्हाला माहीतच आहे. अकाशात उंच भरारी मारायची असेल तर गरुडाचे पंख लावावे लागतात. चिमणीचे पंख लावून एवढे उंच उडता येणार नाही. भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे महान विचार आपल्यामध्ये रुजवण्यासाठी तेवढे परिश्रम करावे लागतात. १४ ऑक्टोबर १९५६ रोजी नागपूर येथे त्यांनी

बौद्ध धर्माची दीक्षा घेतली. हे परिवर्तनीय घटना मानली जाते. कारण या घटनेपासून तथगत गौतम बुद्धांच्या विचारानुसार बौद्ध समाज चालतो. बौद्ध विचारसरणी अतिशय परिवर्तनीय आहे. तो धर्म कसल्याच खूळचट कल्पना, स्वर्ग- नरक, पाप पुण्य, बुवाबाजी या कोणत्याच काल्पनिक गोष्टी मानत नाहीत. शिक्षण हे त्यांच्या परिवर्तनाचे माध्यम आहे. म्हणूनच सडेतोडपणाने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी आपले अनुयायांना शिक्षणाचे महत्त्व पटवून दिले. शिक्षण हे सर्वांगीण सुधारण्याचे प्रवेशद्वार आहे. हे सांगितले.

त्यामुळे त्यांचे करोडो अनुयायांनी बौद्ध धर्म स्वीकारला. हा धर्म शांतीचा उपासक आहे. त्यांनी पंचशील तत्त्वे सांगितले. त्यानुसार चालल्यास मानव प्रगतशील होतो. पुरोगामी विचारानुसार चालणारा हा प्राचीन बौद्ध धर्म सम्राट अशोक, सम्राट चंद्रगुप्त मौर्य यांची परंपरा या समाजाला आहे. सारनाथ येथील अशोक स्तंभावरून आपल्या तिरंगा ध्वजावरील ध्वज चक्र घेतलेले आहे. हा इतिहास परिवर्तनीय व ऐतिहासिक आहे. तो कधीही आपल्याला विसरता येणार नाही. नालंदा, तक्षशिला ही शैक्षणिक विद्यापीठे त्या काळात उभारली होती. ती बौद्ध धर्माची शिक्षण केंद्रे म्हणून जगभर परिचित होती. म्हणूनच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी या सर्व गोष्टींचा अभ्यास करून बौद्ध धर्म स्वीकारला. हे आपल्याला मान्य करावे लागेल. त्यांच्या शैक्षणिक कार्याची दखल घेऊन भारत सरकारने मराठवाडा विद्यापीठाला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ असे नामकरण केले आहे. हे त्यांच्या यशाचे द्योतक आहे. भारत सरकारकडून त्यांच्या नावाने अनेक गोरगरिब- दीन दलित विद्यार्थ्यांना शिक्षणासाठी शिष्यवृत्ती दिल्या जातात. जगात असा एकही दिवस जात नाही की त्यांचे नाव उच्चारायला शिवाय जाणार नाही. उदा. संसदेत, राज्यसभेत, लोकसभेत, विधानसभेत, विधान परिषदेत, नगरपालिकेत, महानगरपालिकेत, कोर्टात, न्यायालयात, विद्यालयात शैक्षणिक कार्यक्रमात सर्वत्र शिक्षण क्षेत्रात त्यांचे नाव घ्यावेच लागते.

सूर्य-तारे असतील तो पर्यंत त्यांचे विचार जिवंत राहतील. म्हणूनच त्यांनी शिक्षण हे वाधिणीचे दूध आहे. असे प्रतिपादन १९४९ मध्ये तत्कालीन (औरंगाबाद) छत्रपती संभाजीनगर येथे त्यांनी केले होते. त्यासाठीच उदराली कोटी कुळे । भिमा तुझ्या जन्मामुळे. अशा या महानायकास विदू माऊली प्रतिष्ठान खैरकावाडी ता. मुखेड यांच्या वतीने विमत्र अभिवादन.

डॉ. बाबासाहेबाला वाचणे काळाची गरज!

ज्योतिर्मय साहित्य आजचा शुभ दिवस सर्व भारतीय नागरिकांसाठीच नाही तर विश्वातील सर्वच मनुष्य प्राण्यासाठी सोन्याचा दिवस आहे कारण याच दिवशी माता भिमाई व पिता रामजी यांच्या पोटी कोहिनूर हिऱ्या पेक्षा श्रेष्ठ असलेला व संपूर्ण मातव जातीचा उध्दार करण्यासाठी या महा विभूतीने जन्म घेतले ती महाविभूती म्हणजेच ज्ञानाचा अथांग सागर, कायदेपंडित, महान विचारवंत, भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार, विश्वरत्न, भारतरत्न, परमपूज्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर होत. या महा विभूतीला मी सर्वप्रथम कोटी, कोटी विमत्र अभिवादन करते. तसेच त्यांच्या महान कार्यापुढे मी नतमस्तक होते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे जगाचे उदारकर्ते होते पण, सर्वात जास्त ते मानवी जीवनाचे उदारकर्ते होते म्हणून त्यांना महामानव सुद्धा म्हटल्या जाते. अशी महा विभूती या भारत भूमीत जन्म घेऊन या भूमातेचा गौरव वाढवून दिला व सर्वाना सम्मानाने जगायला शिकवले, सर्वांना हक्क, न्याय, अधिकार देऊन स्वतः मात्र एकही दिवस स्वतः साठी जगले नाही. बाबासाहेबांनी आपल्या जीवनात किती कष्ट सोसले, किती संघर्ष केले, उपाशीपोटी निजले आणि असे बरेच काही आपण त्या महामानवाच्या जीवना विषयी कल्पना सुद्धा करू शकत नाही असे जगणे प्रत्येकांच्या भाव्यात येत नसतात ते सर्व दिवस बाबासाहेबांच्या वाट्याला आले होते तरीही

त्यांनी आपले पाऊल मागे न घेता प्रत्येक परिस्थितीचा सामान करत जगून दाखवले व जगाला आपल्या अनुभवातून, कार्यातून शिकवण देत राहिले अशी महाविभूती कदाचित दुसरी होणार ही नाही. जन्माला घालणाऱ्या आईबाबांना तर सर्वजण मानत असतात कारण त्यांनी जन्म देऊन लहान्यांचे मोठे केले असतात. सुंदर असे जग दाखवतात पण, तरीही बाबासाहेबांना सर्वजण हक्काने बाप मानतात, त्यांना वंदन करत असतात कारण, त्या बापाने फक्त द्यायलाच शिकले होते घ्यायला ते कधीच शिकले नाही म्हणून या महामानवाला आपण आपल्या विचारातून काय देतो किंवा नाही याचे भान किती जणांना आहे ते, त्यांनाच माहीत. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जीवनावर आधारित सर्वजण हक्काने दोन शब्द लिहीत असतात, भाषण देत असतात, गीत गातात पण, खरंच हक्काने बाबासाहेबांचे विचार आत्मसात करून आचरणात आणतात ? हा एक भारी मोठा प्रश्न आहे. बाबासाहेब आंबेडकर हे, पुत्रल्याने किंवा नाचगाणे केल्याने कळत नाही तर फक्त ते वाचल्याने त्यांना वंदन करत असतात कारण, त्या बापाने फक्त द्यायलाच शिकले होते घ्यायला ते कधीच शिकले नाही म्हणून या महामानवाला आपण आपल्या विचारातून काय देतो किंवा नाही याचे भान किती जणांना आहे ते, त्यांनाच माहीत.

जातो अभिमान वाटतो त्या क्षणी आणि जयजयकार करायला पाहिजे. पण, खरंच त्या दिवशी कोणी एखाद्या तरी संकल्प करतात का. ? डीजेच्या तालावर व्यसन करून मदधुंद होऊन नाचणे हे योग्य नाही, कुठेतरी ते स्वतःच्या मनाला परते का ते स्वतःचे आत्मपरीक्षण करून बघावे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी सर्वांना स्वाभिमानाने जगायला शिकवले होते, उच्च शिक्षण घेण्यासाठी मार्गदर्शन केले, अनेक वाटा मोकळ्या करून दिल्या, प्रेरणा दिली आणि आपण खरंच त्यांना काय देतो.... ? कोणी जातात अंधश्रद्धेच्या दारात तर कोणी कोणाला दुखावून बोलतात, कोणी भांडण करतात तर कोणी फक्त त्यांच्या जयंती व महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त वंदन करून विसरून जातात. काहींचे जगणे तर जगावेगळे असते. जर बाबासाहेब त्या भयानक काळात असेच विसरून जगले असते तर आजच्या प्रत्येक मनुष्य प्राण्याच्या जीवनाचा उध्दार झाला असता का. ? पण, त्या महामानवाने मात्र सदैव इतरांच्या विषयी, देशाच्या हितासाठी, विकासासाठी रक्ताचे पाणी, हाडाचे मणी करून जगाला जगवत राहिले एवढेच नाही तर आपण सुखाने संसार सुध्दा केले नाही. एवढा त्याग, त्या माई रमाईचा होता बाबासाहेबांच्या पाठीशी राहून ती माऊली गोवऱ्या थापत होती तरीही तिच्या डोळ्यात अश्रू वाहत नव्हते एवढे दुःख व संकटे त्या माऊलीने सोसले हे कोणासाठी. ?

म्हणून बाबासाहेब आंबेडकर यांना माई रमाईचा सदैव आदर वाटत असे. अशी ती माऊली कित्येक लेकरांची माय झाली तिचा त्याग व संघर्ष क्षणभरासाठी सुद्धा विसरता कामा नये. पण, शोकांतिका आहे की, आज त्या माऊलीचा आदर्श घेऊन जगायचे सोडून आजच्या महिला मात्र कोणत्या जगात जगतात त्यांचे त्यांना माहीत त्यांना फक्त सुख, ऐशोआराम हवे असते एवढे बघण्या आधी त्या माऊलीला वेळता वेळ काढून आठवण करावे कारण तिच्या त्या महान त्यागातून सर्वांचे उद्धारकर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर घडले.

विश्वरत्न डॉ. बाबासाहेब

आंबेडकर यांच्यावर दोन शब्द लिहिताना डोळ्यात मात्र अश्रू येतात, आपोआप डोळे भरून येतात आणि त्यांचे नाव जरी मूखात आले तरी अंगात एक प्रकारची वेगळी उर्जा निर्माण होत असते कारण, आज त्यांच्यामुळे सर्वांना सुखाचे दिवस आले आहेत, रहायला करोड रुपयाचे बंगले मिळाले आहेत आणि फिरायला महाग गाड्या मिळाल्या आहेत ही सर्व देणं त्या महामानवाची आहे. पण, किती जण महामानवाला वाचतात, किंवा ओळखतात हेच मात्र दिसून येत नाही.

म्हणून कुठेतरी आजही समाजात बदलेले चित्र बघायला मिळत असतात. म्हणून आजच्या या शुभ दिनी प्रत्येकांनी एकतरी संकल्प करावे व त्यांच्या विचारांना आत्मसात करून आचरणात आणावे हीच खरी भीम जयंती असेल आणि पुन्हा एकदा नव्याने जगण्याचा अर्थ कळेल कारण बाबासाहेबांनी सर्वांना माणूस बनून माणसासारखे प्रामाणिकपणे जगायला शिकवले होते त्या उध्दार कर्त्याला, चवदार तळ्याचे पाणी पाजणाऱ्या महामानवाला जर काही द्यायचेच असेल तर एक चांगला माणूस बनून समाजासाठी व देशाच्या हितासाठी काही करता येईल का यासाठी प्रयत्न करावे जर असेच जगणे प्रत्येक मनुष्य प्राण्याचे असेल तर नक्कीच बाबासाहेबांना आनंद होईल कारण, बाबासाहेब जरी शरिराने जगात नसले तरी आपल्या महान

कार्यामुळे आजही जिवंत आहेत आणि कायम राहतील. असा महामानव पुन्हा दुसरा होणार नाही. या ज्ञानाच्या अथांग सागराला सदैव आठवावे व त्यांना वाचावे आणि आजच्या घडिला त्यांना वाचणे अत्यंत काळाची गरज आहे. जे कोणी त्यांचे महान कार्य बघून बाबासाहेबांना वाचतात त्यांनाच बाबासाहेब कळत असतात.

डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 135 व्या जयंतीनिमित्त हार्दिक शुभेच्छा

शुभेच्छुक
मल्हारराव नाचण डोंगणांकर
मुक्त पत्रकार, छत्रपती संभाजीनगर
मो. ९२२५५६०५४२

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या 135व्या जयंती निमित्त विमत्र अभिवादन..!

शुभेच्छुक
महादेव भीमराव साबळे
छत्रपती संभाजीनगर

महान समाज सुधारक भारतीय संविधान के लिखी भारत रत्न

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर
१४ एप्रिल
की जयंती पर उन्हे कोटी कोटी नमन

शुभेच्छुक
संपादक, ज्योतिर्मय साहित्य पुणे
संभाजीनगर

महिलांचे उध्दारकर्ते डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर

ज्योतिर्मथ सहित्य

१४ एप्रिल रोजी डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांची १३५ वि जयंती आहे. १४ एप्रिल १८९१ रोजी डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांचा मध्यप्रदेशातील मह या गावी जन्म झाला. १३५ व्या जयंतीनिमित्त डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांना विनम्र अभिवादन! डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी उभे आयुष्य दिन दलित, उपेक्षित, वंचित वर्गासाठी घालवले. या वर्गासाठी बाबासाहेबांनी जे कार्य केले ते तर सर्वांनाच माहीत आहे पण डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी महिला वर्गासाठी जे कार्य केले ते खूप कमी लोकांना माहीत आहे. डॉ बाबासाहेब आंबेडकर हे खऱ्या अर्थाने महिलांचे उध्दारकर्ते आहेत पण दुर्दैवाने आजही देशातील अनेक महिलांना हे माहीतही नाही. बाबासाहेबांनी महिलांसाठी जे कार्य केले ते याआधी कोणीही करू शकले नाही. आपल्या पुरुष प्रधान संस्कृतीत स्त्रिया या गुलामच होत्या. स्त्रियांना गुलामाचीच वागणूक मिळत होती. अगदी उच्चवर्गीय स्त्रिया देखील गुलामांमिच जीवन जगत होत्या. डॉ बाबासाहेब आंबेडकर अस्पृश्यानंतर स्त्रियांनाच उपेक्षित मानत होते. मातोश्री रमाबाईला लिहिलेल्या पत्रात ते म्हणतात महिलांच्या उन्नती व मुक्तीसाठी लढणारा मी योद्धा आहे. महिलांना या गुलामगिरीतून मुक्त करण्यासाठी मी शेवटच्या क्षणापर्यंत लढेल. बाबासाहेबांनी त्यांचे बोल खरे करून दाखवले ते राज्यघटनेच्या माध्यमातून. बाबासाहेबांनी राज्यघटनेच्या माध्यमातून महिलांना इतके अधिकार दिले की जे त्यांना हजारो वर्ष आणि ३३ कोटी देवताही देऊ शकले शकले नाही. पुरुषप्रधान संस्कृती आणि मनुवादी विचारसरणीमुळे ज्या महिलांना पुरुषांच्या पायाशी स्थान होते त्या महिला आज पुरुषांच्या बरोबरीने उभ्या राहत आहेत. भारतीय महिला आज जो मोकळा श्वास घेत आहेत तो केवळ डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांमुळे घेत आहेत. यासाठी भारतीय महिलांनी डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांना प्रातः स्मरणीय आणि वंदनीय मानले पाहिजे. नोव्हेंबर १९३८ मध्ये कुटुंब नियोजना संबंधीचे विधेयक डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांच्या प्रयत्नांमुळे मुंबई विधिमंडळात आले होते. त्यांनी महिलांच्या हितासाठी व कल्याणासाठी कुटुंब नियोजनाचा मार्ग दाखवला. मुलं कॅम्हा पाहिजे याचे स्वातंत्र्य त्यांनी महिलांना दिले. डॉ बाबासाहेब

झाला. सुखातीला पंतप्रधान पंडित जवाहरलाल नेहरूंचा या विधेयकाला पाठींबा होता पण काँग्रेसमधील सनातनी विचाराच्या नेत्यांनी या विधेयकाला प्रखर विरोध दर्शवल्यानंतर पंडित नेहरूंनी हे विधेयक मागे घ्यावे अशी विनंती बाबासाहेबांना केली. देशाची राज्यघटना बनवताना बाबासाहेबांनी जितकी मेहनत घेतली होती तितकीच मेहनत हे विधेयक बनवताना बाबासाहेबांनी घेतली होती. त्यामुळे बाबासाहेबांना खूप वाईट चाटले. हिंदू कोड बिलाला होणारा विरोध बाबासाहेबांसाठी खूप त्रासदायक ठरला शेवटी या मुद्द्यावरून त्यांनी मंत्रिपदाचा राजीनामा दिला. कोणतीही चळवळ महिलांशिवाय पूर्ण होऊ शकत नाही, सामाजिक क्रांती करायची असेल तर त्यात महिलांचा समावेश असावाच असे बाबासाहेबांचे मत होते म्हणूनच त्यांच्या खर्च आंदोलनात महिलांचा समावेश होता मग ते १९२७ चे चवदार तळ्याचे आंदोलन असो की १९३० च्या नाशिकमधील काळाराम मंदिरातील आंदोलन असो. १९४२ च्या नागपुरातील महिला परिषदेत महिला मोठ्या संख्येने सहभागी झाल्या होत्या. लग्न हे मुलींच्या प्रागतीत अडसर ठरू नये. मुलींवर लग्न लादू नये ते तिच्या संमतीनेच व्हावे.

आंबेडकर हे भारताचे मजूर मंत्री असताना त्यांनी महिला सक्षमीकरणाचे अनेक निर्णय घेऊन त्याची अंमलबजावणी केली. खान कामगार महिलेला प्रसूती भत्ता, कोळसा खाणीत काम करणाऱ्या महिलांना पुरुषांइतकीच मजुरी, बहूपत्नीत्वला कायद्याने बंदी, मजूर व कष्टकरी महिलांना २१ दिवस किंकोळ रजा, एका महिन्याची हक्काची रजा, दुखापत झाल्यास नुकसान भरपाई आणि वैद्यकीय रजा, २० वर्ष सेवा करून निवृत्त झाल्यावर मरेपर्यंत निवृत्तिवेतन असे महिलांसाठी अनेक क्रांतिकारक निर्णय त्यांनी मजूर मंत्री असताना घेतले. बाबासाहेबांनी १९४७ साली कायदा मंत्री असताना हिंदू संहिता विधेयक अर्थात हिंदू कोड बिलाचा प्रस्ताव संसदेत मांडला. हे विधेयक क्रांतिकारी होते. हिंदू वैयक्तिक कायद्यात एकाच वेळी परस्परपूरक पुरोगामी तत्त्वे समाविष्ट करण्याचे हे क्रांतिकारक पाऊल होते. अस्पृश्यतेचे उच्चाटन, लग्नसंबंधातील स्त्री पुरुष समानता, नवऱ्याने केलेल्या अन्याय अत्याचाराविरोधात दाद मागण्याचा अधिकार, महिलांना घटस्फोट घेण्याचा अधिकार, वारसा हक्काचा लाभ महिलांनाही देण्याची तरतूद इत्यादी तत्त्वे या बिलात डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी समाविष्ट केली होती. डॉ बाबासाहेबांच्या मते सामाजिक न्यायचा लढा यशस्वी होण्यासाठी हिंदू समाजाचा वैयक्तिक कायद्यामध्ये जाती व्यवस्था आणि पुरुषप्रधानता यांना नकार देऊन समान वैयक्तिक संबंधांची पायाभरणी करणे आवश्यक आहे. दुर्दैवाने या विधेयकाला संसदेत प्रचंड विरोध

श्याम बसप्पा ठाणेदार
दौंड जिल्हा पुणे
१९२२४६२९५

लग्नानंतर बायको ही नवऱ्याची गुलाम नको मैत्रीण बनवता हवी. पतीच्या संपत्तीत पत्नी देखील समान वाटेकरी आहे. पत्नीच्या सुरक्षेची जबाबदारी पतीची असून तिला शारीरिक किंवा मानसिक त्रास जप्त पतीने दिला तर त्याला कायद्याने शिक्षा व्हायला हवी असे त्यांचे मत होते. भारतीय राज्यघटना लिहिताना डॉ आंबेडकरांनी राज्यघटनेच्या कलम १४, १५, १५(३), १६(२), ३९(क), ३९(घ), ३९(ड), ४२, ३२५ इत्यादी कलमांचा अंतर्भाव करून महिलांचे हित व कल्याण जोपासण्याचा प्रयत्न केला आहे. दुर्दैवाने देशातील महिला आजही बाबासाहेबांच्या या कार्याविषयी अनभिज्ञ आहेत. बाबासाहेबांचे भारतीय स्त्रियांवर अनंत उपकार आहेत. बाबासाहेबांनी महिलांसाठी इतके करून ठेवले आहे की अनेक जन्म घेऊनही हे उपकार फिटनार नाही.

जागतिक मानवाधिकाराचे अखंड प्रेरणास्थान डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर

ज्योतिर्मथ सहित्य

कोणते आकाश हे तू आम्हा नेले कुठे ? तू दिलेले पंख हे पिंजरे गेले कुठे ? या भराऱ्या आमच्या ही पाखरांची वंदना महिला, दलित, शोषित, वंचित, पीडित, अपंग, आणि सर्वांथाने उपेक्षित मानवाच्या हक्क आणि अधिकारासाठी आपले संपूर्ण आयुष्य चंदनासम झिजवून समस्त जगातील असमानतेच्या लढ्याला कायम प्रेरणा देणारे जागतिक दर्जाचे समाज सुधारक म्हणजे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर १४ एप्रिल २०२६ रोजी त्यांची १३५ जयंती जगभरातील समता प्रेमी मोठ्या उत्साहाने साजरी करत आहेत. भारतातील समाज सुधारणांच्या इतिहासातील त्यांचे योगदान अग्रणी आहे. अतिशय प्रतिकूल परिस्थितीमध्ये ज्ञानार्जन करून जगातील विद्वानांच्या रांगेतील त्यांचे स्थान अदृढ आहे. जात माणसाच्या प्रतिभेची ओळख असू शकत नाही, हे त्यांनी कृतीतून सिद्ध केले. कुठल्याही एका विशिष्ट गुणाच्या चौकटीमध्ये न सामावणारी अचाट बुद्धी त्यांना लाभली होती. स्मरण, वक्तृत्व, साहस, चिकाटी, महत्त्वाकांक्षा, विश्वास, जिद्द, आणि दुर्दैम्य आशावाद हे त्यांच्या संघर्षमय जीवनाला पाठबळ देणारे अंगीभूत गुण होते.

त्यांनी खऱ्या अर्थाने बुद्धाची शिकवण समाज सुधारणेच्या कार्यात आणि जीवनात रुजवली आणि यशस्वी करून दाखवली.

उत्तम वकील, लेखक, प्रभावी वक्ता, संपादक, शिक्षक, अभ्यासक, संशोधक, तत्ववेत्ता आणि आजन्म विद्यार्थी असलेले आंबेडकर प्रचंड ग्रंथ प्रेमी होते. फक्त पुस्तकांसाठी घर बांधणारे आदर्श वाचकही होते. आपल्या सुखातीच्या आयुष्यापासून अस्पृश्यता अपमान सहन केल्यामुळे त्यांच्या स्वभावात व्यवस्थित विरुद्ध संताप निश्चित होता मात्र त्यांचा संयमही हिमालयासारखा निश्चलच होता .समाजातील वंचित असणाऱ्या प्रत्येक घटकाच्या उत्थानासाठी

आंबेडकरांनी घटनात्मक अधिकार आणि हक्क प्रदान केले. रिझर्व बँकेच्या संकल्पनेपासून ते सिंघना पर्यंतच्या सर्व

घोरणांच्या अंमलबजावणी पर्यंतची मार्गदर्शक तत्त्वे त्यांनी घालून दिली होती. घटना निर्मितीच्या काळामध्ये छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या कार्यकर्तृत्वाचा आदर्श माझ्यासमोर होता असे ते नम्रपणे नमूद करतात.

सामाजिक भेदभाव नष्ट करण्यापासून सुरु केलेली चळवळ महिला कामगारांचे हक्क सामावून घेत गेली. मजूर मंत्री ,कायदेमंत्री, भारतीय संविधानाचे शिल्पकार, भारतीय बौद्ध धर्माचे पुनर्जीवक अशी विशेषणे त्यांना शोभतात.देशाच्या सर्वांगीण प्रगतीसाठी दिलेल्या योगदानामुळे त्यांना आधुनिक भारताचे शिल्पकार असेही म्हणतात. आज भारतातील प्रत्येक घटक सन्मानाने जगत आहे. प्रगती करत आहे. महिला शक्ती ही दिवसेंदिवस नवनीत क्षेत्रे पादाक्रान्त करत आहेत. समता, बंधूता, स्वातंत्र्याचे वारे चूकडे वाहत आहे. या सर्व सुखाचे शिल्पकार डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर आहेत. ते म्हणत एखाद्या देशाच्या प्रगतीचे अवलोकन करायचे असेल तर तेथील महिलांची स्थिती जाणून घ्यावी .भारतातील महिला सर्वच क्षेत्रात आपल्या कर्तृत्वाचा ठसा उमटवत आहे आज डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकरांना त्यांच्या १३५ जयंती निमित्त सर्व देश अभिवादन करत आहे .

सौ. मनोरमा बोराडे छत्रपती संभाजीनगर

बाबासाहेबांचे संविधान म्हणजे एकसंध भारताची पोलादी चौकट

ज्योतिर्मथ सहित्य

१४ एप्रिल हा दिवस भारतीय लोकशाहीच्या इतिहासातील प्रेरणादायी पर्व आहे. या दिवशी भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची जयंती देशभर मोठ्या उत्साहात साजरी केली जाते. महाराष्ट्र शासन तसेच देशातील विविध संस्थांकडून त्यांच्या कार्याचा गौरव करणारे विविध कार्यक्रम आयोजित केले जातात. 'विश्वरत्न', 'भारतरत्न', 'घटनाकार' आणि 'भारत भाग्यविधाता' म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या बाबासाहेबांनी भारतीय राज्यघटनेच्या माध्यमातून विविधतेने नटलेल्या भारताला एकसंध राष्ट्र म्हणून बांधून ठेवण्याचे ऐतिहासिक कार्य केले.त्यामुळेच त्यांच्या जयंती दिनी संपूर्ण देशात त्यांना आदरांजली व्यक्त केली जाते. काश्मीरपासून कन्याकुमारीपर्यंतची जनता आजच्या दिवशी महामानवापुढे नतमस्तक होते.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी निर्माण केलेले संविधान व त्यावर आधारित लोकशाही जोपर्यंत भारतात आहे, एकसंध भारतासाठी कायद्याची पोलादी चौकट कायम आहे. त्यांना आदरांजली व्यक्त करताना संविधानाच्या स्वरूपात बाबासाहेबांनी दिलेल्या समानता, न्याय आणि बंधुतेच्या धार्यात सर्व भारतीयांना गुंफण्याचा संकल्प करणे आवश्यक आहे. राष्ट्र प्रथम बाबासाहेबांचा दृष्टिकोन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची भूमिका स्पष्ट होती. संविधान सभेत बोलताना ते म्हणाले होते, "राष्ट्र प्रथम, समाज नंतर आणि व्यक्ती त्यानंतर." स्वतः आयुष्यभर सामाजिक अन्याय सहन करूनही त्यांनी कधीही कोणाबद्दल सूडाची भावना बाळगली नाही. उलट, त्यांनी अशी राज्यघटना निर्माण केली ज्यामध्ये प्रत्येक नागरिकाला समान न्याय मिळेल.

आचार्य प्र. के. अत्रे यांनी बाबासाहेबांच्या महापरिनिर्वाणानंतर लिहिलेल्या आपल्या आदरांजलीत आंबेडकरांना "जुलुमाविरुद्ध उगारलेली वज्राची मुठ" असे संबोधले आहे. ही उपमा त्यांच्या संघर्षशील वृत्तीचे आणि अन्यायाविरुद्धच्या लढ्याचे अचूक चित्रण करते.

भारताच्या अखंडतेची शाश्वती स्वातंत्र्यानंतर भारत एकसंध राहील का? याबाबत अनेक पाश्चिमात्य नेत्यांना शंका होती. विविध धर्म, भाषा, जाती यामुळे भारताचे विभाजन होईल, असे भाकीत केले जात होते. विस्वन चर्चिल यांसारख्या नेत्यांनी भारताच्या एकात्मतेवर

प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले होते. जगातील अनेक नेत्यांनी हा खडप्राय देश एकत्र राहणार नाही, असे भाकीत केले होते. पाकिस्तानच्या फाळणीनंतर पश्चिम आशिया खंडात धर्माच्या नावावर झालेली अमानुष मानवी कत्तल जगाच्या पुढे होती. भारतातील विविधता, विविध धर्मांचे लोक, धर्मावरून झालेली विभागणी हे मोठे उदाहरण पुढे होते. त्यामुळे भारताचे भविष्य अंधकारमय वाटणे तत्कालीन परिस्थितीला धरून होते. मात्र, बाबासाहेबांनी अभ्यासाअंती यावर रामबाण उपाय शोधून काढला. ते म्हणजे संविधान, आपली राज्यघटना. संविधान सभेपुढील भाषणात ते म्हणाले होते, स्वातंत्र्य आणि समानता ही मूल्ये बंधूतेशिवाय टिकू शकत नाही. राजकीय लोकशाही यशस्वी तेव्हाच होईल जेव्हा सामाजिक लोकशाही अस्तित्वात असेल. त्यामुळे आजचा दिवस सामाजिक लोकशाही बळकट करण्याचा देखील आहे. भारतीय संविधान सामाजिक आर्थिक, राजकीय, समानता देण्याच्या दृष्टीने अतिशय श्रेष्ठ दर्जाचे दस्तावेज आहे. संविधानातील कलम; एकात्मतेचा कणा

आपण बघतो, भाषा, प्रांत, जाती, अस्मिता यावरून देशात आजही अनेक आंदोलने सुरू असतात, विविध संघटना आणि राजकीय पक्ष आपापल्या भूमिका मांडत असतात. संविधानाचे वैशिष्ट्य म्हणजे संविधान भाषा, प्रांत, जाती, अस्मिता यांचे अस्तित्त्व मान्य करते. मात्र, सोबतच राष्ट्रपुढे सर्व बाबी गौण ठरवते. विधिमंडळ, कार्यपालिका, न्यायपालिका, माध्यमे अशा सर्व स्तंभांना त्यांनी परस्परपूरक उभे केले आहे. त्यामुळे भारतीय राज्यघटनेला पुढे ठेऊनच सर्व घटकांना आपली वाटचाल करावी लागते. "भारतीय संसद, न्यायपालिका आणि कार्यपालिका या एकमेकांवर नियंत्रण व संतुलन () ठेवतात. कार्यपालिका राज्यघटनेनुसार प्रशासन करते, आणि या सर्वांवर माध्यमे व जनतेचे लक्ष राहते.

जबाबदारी, कार्यवाहन, जाणिव आणि दायित्वाची अशी मजबूत पोलादी साखळी घटनेच्या माध्यमातून निर्माण झाली आहे. त्यासाठी महत्त्वपूर्ण ठरले आहेत भारतीय राज्यघटनेतील मूलभूत अधिकार. या मूलभूत अधिकारांनी स्पष्ट बजावले आहे की, 'हा देश हा अस्मितेवर नव्हे,भावनेवर नव्हे तर सर्वसंमतीवर चालेल.'

शोषित, वंचित, गरीब मागास सर्व घटकांना समतोल विकासाची संधी मिळणे व त्यांच्या न्याय्य हक्काचे रक्षण होणे किती

आवश्यक आहे हे बाबासाहेबांना माहिती होते. त्यामुळेच त्यांनी घटनेमध्ये मूलभूत अधिकार सुस्पष्टपणे अंतर्भूत केले. या अधिकारामुळे कायद्यापुढे सर्व समान आणि सर्वांना कायद्याचे संरक्षण मिळाले आहे.

समानतेचा अधिकार (कलम १४ ते १८) बाबासाहेब आंबेडकरांनी मूलभूत अधिकारांमध्ये १४ ते १८ या कलमांमध्ये सर्व नागरिक कायद्यापुढे समान असतील, जात, धर्म, वंश, लिंग किंवा जन्मस्थानावरून भेदभाववास मनाई, अस्पृश्यता अमान्य, आणि नियुक्तीची समान संधी, तसेच देशाप्रतीची बांधिलकी या बाबी नमूद केल्या. एका सामान्य

प्रवीण टाके,
उपसंचालक (माहिती), विभागीय माहिती कार्यालय, कोल्हापूर, ९७०२८५८७७७

स्त्री-पुरुषाला देशाचा प्रधानमंत्री, राष्ट्रपती बनण्याचा अधिकार देतानाच भेदभाववाला त्यांनी या समानतेच्या अधिकाराने कायदेशीर बंधन घातले आहे. स्वातंत्र्याचा अधिकार (कलम १९ ते २२)

ज्यांना हजारो वर्ष शिक्षण, वाणी, अधिकार आणि सहभागांपासून जाती धर्माच्या आधारावर संधी नाकारली गेली. त्या सर्वांना स्वतंत्र भारतात अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य देण्याचे कार्य बाबासाहेबांमुळे झाले. राज्यघटनेतील कलम १९ प्रत्येक भारतीयाला भाषण आणि अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचा अधिकार देते. भारताचा नागरिक कोणत्याही राज्यामध्ये मुक्त संचार करू शकतो. भारताच्या कोणत्याही भागात राहण्याचा व स्थायिक होण्याचा

अधिकार त्याला मिळालेला आहे. जीवित व व्यक्तिगत स्वातंत्र्याचे संरक्षण, शिक्षणाचा हक्क, न्यायालयात दाद मागण्याचा हक्क, विनाकारण स्थानबद्ध न करण्याचा हक्क अशा अनेक मूलभूत हक्कांची तरतूद करण्यात आली आहे. शोषणाविरुद्ध संरक्षण (कलम २३-२४) हजारो वर्षांची वेढबिगारी, सालदारी, बिनपगारी शोषणाला बळी पडलेल्या शोषितांना थेट घटनेच्या माध्यमातूनच बाबासाहेबांनी न्याय दिला. भारतीय राज्यघटनेच्या कलम २३ आणि २४ मध्ये शोषणाविरुद्ध संरक्षण दिले आहे. या कायद्यामुळे स्वतंत्र भारताच्या स्वातंत्र्योत्तर काळात मागासांना गुलाम ठेवणे,

वेढबिगारी सारखे काम करून घेणे, बिनपगारी सालदारी करणे, सकंतीने सेवा करायला सांगणे, धर्म, वंश, जात यावरून काम करून घेणे, बळजबरीची मजुरी करून घेणे, १४ वर्षांखालील कोणत्याही बालकाकडून काम करून घेणे, अर्थात बालमजुरीवर बंदी घालण्यात आली. ही फार मोठी क्रांती होती आणि याचा कायदा बनल्यामुळे हजारो सालाच्या गुलामगिरीतून मागासवर्गीयांची, शोषितांची मुक्ता झाली.

धर्मस्वातंत्र्य (कलम २५ ते २८) धार्मिक चालीरीती व रूढींपरंपरांच्या नावावर शतकानुशतके चाललेल्या शोषणाला घटना लागू झाल्यानंतर कायद्याच्या चौकटीने कायमचा पायबंद बसला. सोबतच सर्वांना आपापला धर्म पाळण्याची मुभा देण्यात आली. मात्र, सार्वजनिक सुव्यवस्था, नीतिमत्ता आणि आरोग्याला धातक नसेल अशा वर्तनाची हमी कायद्याने घेण्यात आली. प्रत्येक धर्माला धार्मिक विधी, धार्मिक

व्यवहाराची व्यवस्था, सांस्कृतिक शैक्षणिक हक्क प्रदान करण्यात आले. धार्मिक शिक्षण, धार्मिक उपासनेचे स्वातंत्र्य मिळाले. भारतातील विविध जातीधर्माच्या लोकांना राज्यघटनेने हे स्वातंत्र्य सार्वजनिक सुव्यवस्थेच्या अधीन राहून पाळण्याचे अधिकार या कलमाने दिले. भारतीय समाजावर असणारा धर्माचा, धार्मिक चालीरीतीचा पाडा, याचा अभ्यास करून बाबासाहेबांनी मूलभूत हक्कांमध्ये हे स्वातंत्र्य बहाल केले आहे. यासोबतच त्यांनी कलम २९,३० अन्वये अल्पसंख्याकांना सांस्कृतिक व शैक्षणिक अधिकार आपली भाषा व संस्कृती जपण्याचा अधिकार दिला आहे. आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे भारतातला कोणताही नागरिक त्याच्यावरील अन्यायासाठी कलम ३२ अन्वये हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालयात जाण्याचा अधिकार प्रत्येकाला आहे.

सर्वांसाठी न्याय व्यापक दृष्टी बाबासाहेब स्वतः वंचित समाजातून आले होते, पण त्यांनी फक्त मागासवर्गीयांसाठी नव्हे तर सर्व समाजासाठी न्याय व्यवस्था उभी केली. अनुसूचित जाती-जमातींसाठी आरक्षण, समान संधी,सामाजिक न्यायासाठी कायदेशीर संरक्षण त्यांनी दिले. सोबतच कोणत्याही समाजावर अन्याय होणार नाही याची पूर्ण काळजी घेतली.

संविधान सभेला दिलेले तीन इशारे संविधान सभेच्या निर्मितीत अनेक महान नेत्यांचे, मान्यवरांचा हातभार होता. मात्र, तरीही बाबासाहेबांचाच घटनेचे शिल्पकार संबोधले जाते. कारण, त्यांनी घटनेच्या अंमलबजावणीची दिशा आणि सूत्रे स्पष्टपणे अधोरेखित केली. त्यांची संविधान सभेतील भाषणेही तेवढी बोलकी आहेत. भारतीय संविधान सामाजिक, आर्थिक, राजकीय, समानता देण्याच्या दृष्टीने अतिशय उत्तम अशी घटना आहे मात्र या घटनेचा वापर कोण करणार? कसा करणार ? आणि किती प्रामाणिकपणे करणार ? यावरच घटनेच्या अंमलबजावणीचे फलित अवलंबून असेल असे त्यांनी स्पष्ट केले. त्यांनी घटना निर्माण करणाऱ्या संविधान सभेपुढे बोलताना तीन महत्त्वाचे इशारे दिले होते ते म्हणाले होते, देशातील सामाजिक असमानता दूर होणे आवश्यक आहे. आम्ही सर्वप्रथम भारतीय होणे आवश्यक आहे.त्यांनी परस्पर बंधुतेवर भर दिला. बंधुता म्हणजे राष्ट्रातील सर्व लोकांमध्ये बंधूभाव आणि एकतेची भावना निर्माण करणे होय.

त्यांनी दुसरा इशारा दिला होता आर्थिक विषमतेचा. देशातील सर्व नागरिकांचा समतोल आर्थिक विकास होणे आवश्यक आहे, कारण आर्थिक विषमता श्रीमंत-गरीब दरी वाढवते. ही दरी वाढली तर असंतोष वाढेल.

त्यांचा तिसरा इशारा होता. सांप्रदायिकता वाढायला नको. सांप्रदायिकता म्हणजे विशिष्ट धर्माला अधिक महत्त्व देणे. भारत हा विविध धर्मांचा देश आहे. कोणत्याही धर्माचा द्वेष, वाढायला नको. धर्माधारित द्वेष राष्ट्राच्या एकात्मतेला तडा देईल. हे इशारे आजही तितकेच महत्त्वाचे आहेत. घटना निर्मिती राष्ट्रनिर्मितीचा पाया भारतीय राज्यघटना ही केवळ कायद्यांचा संच नाही, तर त्यात राष्ट्रनिर्मितीचा स्वयंसृष्ट आराखडा आहे. बाबासाहेबांनी घटनेच्या माध्यमातून संघराज्य व्यवस्था मजबूत केली आहे आणि राज्य यांच्यात संतुलन ठेवले. न्यायव्यवस्थेला स्वातंत्र्य दिले.यामुळे भारत एक अखंड आणि सक्षम राष्ट्र बनला.

संविधान टिकले तर लोकशाही टिकेल महामानवाला अभिवादन करतांना प्रत्येक भारतीयाने ही शपथ घेणे गरजेचे आहे की, संविधान टिकले तर लोकशाही टिकेल. आणि राजकीय लोकशाही तेव्हाच टिकेल जेव्हा सामाजिक लोकशाही अस्तित्वात असेल. आपण संविधानाच्या अमृत महोत्सवी काळात आहोत. या पारवर्षींवर प्रत्येक भारतीयाने संविधान समजून घेणे आवश्यक आहे. संविधानाचे पालन करणे आवश्यक आहे. आपल्या अधिकारांसोबत भारताचा नागरिक म्हणून आपली कर्तव्येही ओळखणे आवश्यक आहे.

बाबासाहेबांनी भारतीय राज्यघटनेच्या माध्यमातून एकसंध, न्याय्य आणि प्रगत भारत उभा केला. जगाला वाटत होते की भारत टिकणार नाही, पण आज भारत जगातील सर्वात मोठी लोकशाही आहे,जगातील महाशक्ती म्हणून उदयास येत आहे. हे त्यांच्या दूरदृष्टीचे फलित आहे.

१४ एप्रिलच्या त्यांच्या जयंतीनिमित्त त्यांच्यापुढे नतमस्तक होताना चला भारतीय म्हणून आपण एकच संकल्प करूयासंविधानाचा सन्मान करूया, समानतेचे,बंधुत्वाचे मूल्य जपूया सर्वप्रथम एक भारतीय बनूया आणि एकसंध भारत अधिक मजबूत करूया हीच महामानव बाबासाहेब आंबेडकरांच्या कार्याला खरी आदरांजली ठरेल.

